

شناسایی ریسک و ارزیابی آن

مترجم: نرگس مهدی‌پورا^۱

مقدمه

در چرخه مدیریت ریسک شرکتی، شناسایی ریسک و ارزیابی آن ۲ مرحله بسیار حائز اهمیت تلقی می‌شوند. حوادثی که می‌توانند بر اهداف یک شرکت تأثیر داشته باشند باید شناسایی و ارزیابی شده تا بتوان به نحو مناسب و مقتضی به آنها واکنش نشان داد.

۱. تکنیک‌های شناسایی ریسک و ارزیابی آن

شناسایی ریسک باید جامع باشد تا دربرگیرنده تمامی حوزه‌هایی شود که یک شرکت و طی مدت زمان‌های مختلف در آنها فعالیت می‌کند؛ بنابراین خوب است طیف وسیعی از افراد شامل مدیران و

متخصصان امر را در این فرآیند مشارکت داد. حاصل این مرحله، داشتن لیستی از حوادث به همراه توضیحاتی است در رابطه با اینکه چرا و چگونه این حوادث بر برنامه‌ریزی‌های شرکت‌ها تأثیر می‌گذارند.

ارزیابی ریسک به‌عنوان گام بعدی، حداقل به تعیین جایگاه تقریبی و نسبی ریسک‌های شناخته‌شده و در صورت ایده‌آل به اظهارات قابل ارزیابی و اندازه‌گیری در مورد تأثیرات احتمالی هریک از این ریسک‌ها و احتمال وقوعشان نیازمند است. برخی حوادث، براساس نحوه توزیع‌شان در مدل‌ها یا اطلاعات به‌دست آمده از بازار^۲، قابل اندازه‌گیری می‌باشند؛ برخی دیگر ممکن است نیاز به تشکیل سناریو یا مراجعه به پایگاه‌های

نمودار ۱. فرآیند شناسایی ریسک

۲. تحقیق و تفحص در مورد ریسک^۱

یک ابزار ارزنده برای گردآوری اطلاعات در رابطه با ریسک‌هایی که یک شرکت در معرض آن است، تحقیق و تفحص در مورد ریسک است؛ به‌عنوان مثال در قالب مصاحبه‌هایی که توسط واحد مستقل کنترل ریسک اجرا می‌شود، مصاحبه‌شونده‌ها از اعضای مدیران ارشد و کارشناسان فنی سراسر شرکت می‌باشند. مصاحبه‌ها باید به دفعات نسبتاً نزدیک به هم انجام شوند؛ به‌عنوان مثال شش ماه یک بار، تا نسبت به روند منظم اطلاعات، اطمینان حاصل شود. در طی این جلسات، ریسک‌های شناسایی شده به بیانی ساده و قابل فهم، به‌صورت جامع و تا جایی که ممکن است به‌دور از اصلاحات و عبارات فنی، تشریح و تبیین می‌شوند؛ توضیحات ارائه‌شده شامل موضوعاتی همچون علل وقوع ریسک، همبستگی با دیگر ریسک‌ها و اقدامات موجود جهت تخفیف ریسک است.

اطلاعاتی و مستندات شرکت داشته باشند. نتایج حاصل از این مرحله، لیستی از حوادث است که دست کم براساس «تأثیر احتمالی» و «احتمال وقوع» دسته‌بندی شده‌اند.

در این مرحله، فرصت‌ها می‌توانند از تهدیدات تفکیک شده و در نتیجه به گونه‌ای متفاوت با آن برخورد شده تا به استفاده بهینه از ریسک‌های شناخته‌شده منتهی شود. ریسک‌های ارزیابی شده باید براساس تمایل به تقبل ریسک و حد تحمل ریسک اعلام شده شرکت سنجیده شوند. برای هر یک از ریسک‌هایی که از حدود از پیش تعیین شده فراتر روند، چه به خاطر خسارت احتمالی یا تواتر وقوع، واکنش به آنها باید به‌عنوان گام بعدی اجرا شود.

تکنیک‌های شناسایی و ارزیابی ریسک به شیوه‌های مختلفی موجود است که منتخبی از آنها به‌عنوان نمونه در این مقاله ارائه خواهد شد. در بسیاری از آنها ۲ مرحله «شناسایی» و «ارزیابی» تلفیق می‌شوند.

1. Risk Enquiries

کنترل ریسک برسد. این امر می‌تواند در قالب یک آدرس اینترنتی داخلی یا استفاده از شیوه‌های موجود گزارش‌دهی برای مدیریت ریسک و یا از طریق سیستم‌های غیررسمی که ممکن است آن شرکت مایل به استفاده از آن باشد، انجام شود.

مطلوب این است که این سیستم [گزارش‌دهی] موردی، طوری در فرهنگ ریسک شرکت جا افتد تا یک نگرش مثبت نسبت به شناسایی ریسک ایجاد نماید. آگاه کردن مدیریت از تهدیدات باید مورد تشویق قرار گیرد تا کارکنان از عواقب مفهوم «پیغام‌دهنده را سرزنش کن!»^۴ هراسی نداشته باشند. توانایی نشان‌دادن واکنش در یک بررسی کوتاه، نسبت به اموراتی که برای شرکت ایجاد ریسک می‌نمایند، یک جنبه مهم از مدیریت ریسک شرکتی است.

۴. بررسی بازار

یک سیستم جامع شناسایی و ارزیابی ریسک، هم از منابع داخلی و هم خارجی استفاده می‌کند؛ بنابراین نگاه و دید گروه سوم بی‌طرفی حاصل می‌شود که به تشکیل جامع‌ترین تصویر ممکن کمک می‌کند. اطلاعاتی که جهت استفاده عموم می‌توانند استفاده شوند، از منابعی همچون مطبوعات تخصصی، پایگاه‌های اطلاعاتی، احکام قضایی منتشر شده و ... به‌دست می‌آیند. برای استفاده بهینه از این منبع وسیع اطلاعات ناهماهنگ و فاقد ساختار منظم، به یک سیستم هوشمند فیلترینگ تقریباً خودکار همراه با نظارت انسانی نیاز است. در کنار ابزاری که مرتباً اطلاعات و مطالب منتخب و خاصی را برای مخاطبان اصلی فراهم می‌نماید، این سیستم نیز نیروی کار مفید را از جستجو وقت‌گیر و سردرگمی میان حجم زیاد اطلاعات خلاص می‌کند. بدین ترتیب بازدهی و بهره‌وری افزایش می‌یابد و اطمینان خاطر ناشی از همیشه به‌روزی‌بودن در حوزه کاری خود، باعث افزایش اعتماد به نفس فرد می‌شود. تحولات صورت گرفته اخیر که ممکن است برای شرکت تبدیل به ریسک شوند، با استفاده از این شیوه

4. Shoot the Messenger

براساس تجربه و قضاوت مصاحبه‌شونده‌ها، ریسک‌ها با توجه به فاکتورهایی همچون خسارت احتمالی، احتمال وقوع و وضعیت کنونی رسیدگی به ریسک ارزیابی می‌شوند. ریسک‌های شناسایی شده را می‌توان براساس یک سیستم مناسب، به‌عنوان مثال با استفاده از طبقه‌بندی‌های ریسک‌ها که در توانگری II^۱ پیشنهاد شده، طبقه‌بندی نمود. ارزیابی عمیق‌تر می‌تواند به صورت مجزا، با در نظر گرفتن سطوح لازم که براساس ظرفیت تحمل ریسک شرکت تعیین می‌شوند، از سوی واحد مستقل کنترل ریسک به هنگامی که یافته‌ها را در نهایت تجمیع و تحلیل می‌نماید، انجام شود. برای هر یک از ریسک‌های شناسایی شده مربوط، مالکیت ریسک باید به روشنی تعیین شود.

هدف از فرآیند تحقیق و تفحص در مورد ریسک، شناسایی، تشریح، اندازه‌گیری، ارزیابی ریسک‌های مربوط و کشف رابطه میان آنهاست. با استفاده از این تکنیک، تصویر کاملی از ریسک‌های موجود به‌دست می‌آید که نه تنها در برقراری ارتباط با افراد ذی‌نفع در داخل شرکت از قبیل مدیریت و هیئت مدیره راهگشا است، بلکه در ایجاد ارتباط با افراد ذی‌نفع در خارج شرکت از قبیل ناظران، مؤسسات رتبه‌بندی و سرمایه‌گذاران نیز مقرون به فایده خواهد بود. ماهیت طبیعی این فرآیند، امکان تحلیل روند و دنبال کردن و ردیابی ریسک‌ها طی چندین سال را فراهم می‌آورد، همچنین با حضور طیف وسیع افراد درگیر، جریان افقی اطلاعات و ارتباطات میسر شده که این امر خود به تقویت فرهنگ ریسک شرکت می‌انجامد.

۳. گزارشات موردی^۲

برای حصول اطمینان از وجود ظرفیت بالقوه واکنش کوتاه‌مدت در یک شرکت باید در آن سیستمی وجود داشته باشد تا این امکان را به وجود آورد که تغییرات کوتاه‌مدت عمده در حوزه ریسک، به صورت موردی، به اطلاع مدیریت و واحد مستقل

1. Solvency II
2. Risk Tracking
3. Ad-hoc Notification

هدف از فرآیند
تعمیق و تفحص
در مورد ریسک،
شناسایی، تشریح،
اندازه‌گیری، ارزیابی
ریسک‌های مربوط و
کشف رابطه میان
آنهاست

و با توجه به سوابق مربوط به اطلاعات نامرتبط تشخیص داده می‌شوند و در ارزیابی ریسک، بیشتر به آنها پرداخته می‌شود.

در شرکت اس، سی، او، آر، تیم تمام وقت بررسی بازار، ۲ محصول را منتشر می‌کند: اخبار روزانه که به صورت الکترونیکی برای تمام کارکنان فرستاده می‌شود و خبرنامه ویژه‌ای که برای مشتریان ثبت‌نام‌شده ارسال می‌شود. موضوعات مورد بحث عبارت‌اند از:

- نظارت بر حوادث فاجعه آمیز^۱؛

- ریسک مربوط به بیماری‌های مسری^۲؛

- ریسک‌ها و خسارات نوظهور^۳؛

- مدیریت ریسک شرکتی؛

- عدم توانایی؛

- بازارهای نوظهور^۴ و ...

دنبال کردن جامع منابع خارجی، فرآیندهای دیگر را تکمیل می‌کند و اطمینان حاصل می‌شود که به تمام ریسک‌های احتمالی طبق یک برنامه زمانی پرداخته می‌شود. این امر به خصوص برای نظارت بر ریسک اعتبار، شناسایی ریسک‌های نوظهور و شناخت گرایش‌های موجود در نظارت و قضاوت بین‌المللی مناسب است.

۵. ریسک‌های نوظهور

ریسک‌های نوظهور یا «ناشناخته‌های معلوم»^۵ از آن جهت که محدوده گسترش و تأثیرات بالقوه‌شان نامعلوم و مبهم است، درکشان کمی مشکل است؛ اما از آن جهت که می‌توانند سریعاً تبدیل به خسارات عمده‌ای برای صنعت بیمه شوند، خطرناک می‌باشند. بسیاری از شرکت‌ها با ریسک‌های نوظهوری که مشکلات بزرگی آفریده‌اند قبلاً مواجه شده‌اند، به عنوان نمونه خسارات مربوط به بیماری آزبستیس^۶ (بیماری ریوی

ناشی از استنشاق ذرات پنبه نسوز). شناسایی و ارزیابی حرفه‌ای ریسک‌های نوظهور در شرکت، عنصری اصلی در یک مدیریت ریسک شرکتی پیچیده قلمداد شده و یکی از جنبه‌هایی است که مدیریت ریسک شرکتی را از مدیریت ریسک سنتی متمایز می‌سازد.

راهکار SCOR برای شناسایی ریسک‌های نوظهور، تشکیل یک شبکه داخلی است که طیف گسترده‌ای از مشاهدان از سراسر گروه بتوانند، با ارائه گزارش در مورد ریسک‌های نوظهور شناخته‌شده به این پایگاه اطلاعاتی، در آن شرکت نمایند و مشاهدان دیگر نیز بتوانند نظرات خود را در این رابطه بیان کنند. ترکیب گروه مشاهدان شامل کارشناسان حقوقی، متخصصان رسیدگی به خسارات، بیمه‌گران و مدیران ریسک است. به جز این منابع داخلی، مطالب منتشرشده خارجی همچون مقالاتی از مجمع جهانی اقتصاد و مطالبی از گروه‌های کارشناسی در سرتاسر صنعت بیمه - که شرکت SCOR نیز عضوی از آن است - مورد استفاده قرار می‌گیرد و در نهایت بولتن‌ها و مطالب ویژه مسائل حقوقی و بیمه‌ای برای شناسایی ریسک‌های نوظهور به کار می‌روند.

تمام گزارشات و مطالب قابل عرضه باید به گروه نظارت بر ریسک‌های نوظهور ارائه شود که این گروه با گردهمایی طبق برنامه منظمی، به فیلترینگ و ارزیابی ریسک‌های نوظهور اخیراً شناسایی شده پردازد.

این گروه نظارتی وظیفه دارد به تصمیم‌گیری در خصوص چگونگی پرداختن و مواجهه با یک ریسک خاص پردازد؛ به عنوان مثال با درخواست تشکیل یک کارگروه اختصاصی برای بررسی آن به این امر می‌پردازد و در نهایت، پیشنهادات به مسئول اصلی بررسی ریسک گروه ارائه می‌شود.

در حالی که هدف اصلی از پردازش یک ریسک نوظهور، اجتناب از زیان‌های غیرمنتظره و افزایش غیرقابل پیش‌بینی آن است، همچنین از آن می‌توان برای شناسایی فرصت‌های راهبردی بالقوه مرتبط با این ریسک‌های نوظهور استفاده کرد.

در حالی که هدف اصلی از پردازش یک ریسک نوظهور، اجتناب از زیان‌های غیرمنتظره و افزایش غیرقابل پیش‌بینی آن است، همچنین از آن می‌توان برای شناسایی فرصت‌های راهبردی بالقوه مرتبط با این ریسک‌های نوظهور استفاده کرد

1. SCOR
2. Catastrophe Surveillance
3. Pandemic Risks
4. Emerging Risks and Claims
5. Emerging Markets
6. Known Unknowns
7. Asbestosis

۶. حوادث [نادر] با احتمال وقوع بسیار پایین

یک پردازش خوب حوادث با احتمال وقوع پایین، شناسایی و کنترل کرانه‌های انتهایی تابع توزیع علل وقوع ریسک‌های عمده در حوزه‌های مختلف، از قبیل بیمه‌گری، نگهداری ذخیره، فعالیت اصلی بیمه‌ای، واگذاری مجدد، ریسک‌های عملیاتی و اموال و دارایی را نیز دربرمی‌گیرد. این امر با هدف اطمینان از این موضوع است که یک شرکت بتواند بر ریسک‌هایی که در معرض آن است و ناشی از فاکتورهایی است که در تابع توزیع علل اصلی وقوع ریسک می‌باشد، کنترل داشته و آنها را در حد تحمل ریسک اعلام شده شرکت نگه دارد. نتایج می‌تواند برای درجه‌بندی مدل داخلی مورد استفاده قرار گیرند. روابط بین تمامی ریسک‌های عمده‌ای که شرکت با آنها روبروست باید بررسی شود و برای درک و مدیریت مؤثرتر مسئله، از طریق تخصیص سرمایه براساس ریسک برای رشته‌های مختلف تجارت استفاده شود.

حوادث با احتمال وقوع پایین بالقوه، که با در نظر گرفتن موقعیت ویژه شرکت، از لیست کوتاهی که گردآوری شده برگرفته شده است باید مرتباً بازبینی شوند. این اطلاعات می‌تواند با اطلاعات به دست آمده از فرآیندهای دیگر شناسایی ریسک، از قبیل تحقیق و تفحص در مورد ریسک و پردازش ریسک‌های نوظهور جمع شوند و نتایج با توجه به شدت تأثیر و تواتر احتمالی‌شان طبقه‌بندی می‌شوند.

یک راه ممکن برای قاعده‌مند ساختن ارزیابی حوادث با احتمال وقوع پایین، استفاده از کار گروه‌های اختصاصی است که نه تنها متشکل از مدیران ریسک باشند بلکه نمایندگان شرکت‌ها، بیمه‌گران، مدیران دارایی و دیگران نیز در آنها حضور داشته باشند. وظیفه این کار گروه‌ها، شناسایی و تبیین سناریوهای دوره‌های بازگشت سرمایه است، با توجه به ریسک‌های خاصی که شرکت در معرض آن قرار دارد. این کار گروه‌ها همچنین تخمینی از هزینه خالص کلی را ارائه می‌دهد

که شرکت در ارتباط با تمامی حوزه‌هایی که ممکن است متأثر شوند، متحمل می‌شود. واحد مستقل کنترل ریسک که کار گروه‌های مختص به هر حادثه را هدایت و راهبری می‌کند، همچنین می‌تواند این اطمینان را بدهند که با تیم مدل داخلی برای درجه‌بندی مدل، یک همکاری و تبادل اطلاعات گسترده وجود دارد. گزارش یافته‌ها که به مسئول اصلی بررسی ریسک گروه داده می‌شود، باید شامل پیشنهادات مربوط به آن دسته از سناریوهایی باشد که ریسک‌های مورد تخمین شرکت، نزدیک حد تحمل ریسک گروه یا فراتر از حد تحمل ریسک گروه هستند. یک مدیریت حرفه‌ای حوادث با احتمال وقوع پایین، مدیریت ریسک شرکتی را با مدیریت استراتژیک شرکت ارتباط داده و اطمینان حاصل می‌نماید که حد تحمل ریسک شرکت لحاظ شده باشد.

۷. ریسک فرآیندها

یک ابزار مهم برای شناسایی و ارزیابی سیستماتیک ریسک، با توجه به ریسک فرآیندها، سیستم کنترل درونی یک شرکت است. اساس هر سیستم کنترل درونی، یافتن درک درستی از فرآیندهای شرکت، به عنوان نمونه یک مدل پردازش است. میان فرآیندها و سیاست‌های مدیریتی از قبیل مدیریت شرکت یا مدیریت رعایت مسائل حقوقی؛ فرآیندهای اصلی از قبیل پرداخت خسارت یا حسابداری مالی و فرآیندهای حمایتی از قبیل مدیریت سرمایه‌گذاری‌ها و مدیریت زیرساخت‌های تکنولوژی اطلاعات، تمایزی وجود دارد. کارشناسان فرآیندها، کنترل ریسک مبتنی بر فرآیند را که در ماتریس کنترل ریسک ثبت می‌شود، شناسایی می‌نمایند.

استفاده مؤثر از سیستم‌ها و فرآیندهای موجود برای شناسایی و ارزیابی ریسک، مطمئناً اطلاعات گسترده‌ای را برای سیستم مدیریت ریسک شرکتی فراهم می‌آورد. از طریق این شیوه، سیستم کنترل درونی، نقش مهمی در شناسایی و تقلیل ریسک‌های عملیاتی دارد.

۸. ریسک‌های اعتباری^۱

تمهیداتی در این خصوص اتخاذ شود.

۹. نتیجه‌گیری

بهترین شیوه برای یک شناسایی و ارزیابی ریسک قوی و مطمئن، مشتمل بر یک سیستم چند بخشی است. این سیستم می‌تواند به تناسب موقعیت خاص شرکت، ریسک‌هایی که در معرض آن است و منابع در اختیار، تصویری جامع از ریسک‌هایی که شرکت با آن روبروست و همین‌طور شیوه‌های برخورد با آنها را فراهم آورد. هم‌زمان، این فرآیند می‌تواند به‌عنوان بخش مهمی از فرهنگ ریسک شرکت عمل نماید.

منبع

Santori, L 2009, *Enterprise risk managment for insurance: the rating agency's view*, focus, scor, october 2009.

در پی بحران مالی پیش آمده، بسیاری از شرکت‌ها نظارت بر ریسک‌های اعتباری‌شان را افزایش داده‌اند که این امر منجر به ارتقای کیفیت شناسایی و ارزیابی ریسک در این حوزه شده است.

ریسک‌های اعتباری که شرکت در معرض آن است، به جنبه‌های مختلفی از قسمت‌های مختلف امور شرکت مربوط است. امروزه موضوعاتی چون ریسک طرف تجاری در اوراق قرضه شرکتی یا سپرده‌های نقدی و اوراق قرضه دولتی، بسیار فراتر از آنچه زمانی مباحث تئوری صرف تلقی می‌شده، گشته‌اند. یک ارزیابی خوب ریسک اعتباری نه تنها شامل مواردی چون اعتبار و اطمینان در بخش اموال و حوادث است، بلکه شامل اقلام ترازنامه‌های آی.اف.آر.سی^۲ از قبیل دی.ای.سی^۳ و وی.او.بی.ای^۴ - که عمدتاً بر روی بیمه (اتکایی) زندگی کار می‌کنند - می‌شود. به‌علاوه، بازیافتی‌های بیمه اتکایی / واگذاری مجدد، دارایی‌هایی که توسط بیمه‌گذاران نگهداری می‌شوند و بسیاری دیگر از انواع قراردادهای حساس به ریسک اعتبار باید لحاظ شوند.

شیوه‌ای که در شرکت SCOR با موفقیت جواب داده مبتنی است بر تحلیل عواملی که لازم است قبل از اینکه ریسکی صورت خارجی بیابد، اتفاق بیفتد.

اغلب، حوادث دیگر، علاوه بر حادثه بیمه‌شده و عدم توانگری طرف تجاری باید اتفاق بیفتند.

به‌ویژه برای ریسک‌های اعتباری، یک دید جامع ضروری است، بنابراین مطالب رسیده از بسیاری از منابع باید با یکدیگر تلفیق شوند. همانند رویه‌ای که در ارتباط با دیگر ریسک‌های عمده انجام می‌شود، تحلیل جامع ریسک‌های اعتباری عمده‌ای که شرکت در معرض آنهاست باید با سطوح تحمل ریسک شرکت قیاس شود و در صورت سرپیچی از حدود مقرر،

1. Credit Risk
2. IFRC
3. DAC
4. VOBA